

Hausmann, F.J., O. Reichmann, H.E. Wiegand en L. Zgusta (Reds.). *Wörterbücher: Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / Dictionaries: An International Encyclopedia of Lexicography / Dictionnaires: Encyclopédie internationale de lexicographie.* Deel 1-3. 1989-1991, LII + 3355 pp. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, Band 5.1-5.3) ISBN 3-11-009585-8. Berlyn / New York: Walter de Gruyter. Prys Deel 1, DM740,00; Deel 2, DM880,00; Deel 3, DM780,00.

1. Inleiding

Die saamstel van woordeboeke is 'n praktyk wat meer as 4 000 jaar oud is, en vir sover woordeboeksamestellers hulle in hierdie praktyk deur enige soort oorweging (van watter aard ook al) laat lei het, het die metaleksikografie seer sekerlik 'n ewe lang geskiedenis.

Wat die moderne metaleksikografie betref, was die verskyning van Ladislav Zgusta se nou al bekende *Manual of Lexicography* in 1971 'n hoogtepunt omdat dit die eerste handboek van formaat oor die metaleksikografie was wat die lig gesien het. As sodanig het dit internasionale aansien gekry en die basis gevorm van praktiese opleidingskursusse vir leksikograwe en akademiese kursusse oor die leksikografie.

Sowel die praktiese leksikografie as die metaleksikografie het sedertdien 'n ontploffing beleef. Eersgenoemde is duidelik aan die ongelooflike groot aantal woordeboeke wat die lig gesien het (en daaglik aangroei) en die groot mate van variasie in woordeboektipen en -formate. Dis 'n bedryf wat daaglik internasionaal op die gevarieerde talige inligtingsbehoefte van taalgebruikers reageer, en, in baie gevalle, sulke behoeftes antisipeer (en ook skep).

Insgelyks het die metaleksikografie, en dan veral daardie vertakking daarvan wat ondersoek instel na die teoretiese en metodologiese uitgangspunte wat die saamstel van woordeboeke van alle tipes onderlê, 'n ongekende opbloeit beleef. Dis 'n navorsingsaktiwiteit wat gerig is op die probleme wat uit die leksikografiepraktyk na vore kom en ten doel het om beter woordeboeke daar te stel vir die uiteenlopende gebruike waarvoor verskillende gebruikersgroepe verskillende soorte woordeboeke inspan.

Met die publikasie van hierdie driedelige en drietalige werk *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires* wou die redakteurs 'n vakensiklopedie beskikbaar maak wat die stand van die metaleksikografie (met die verskillende ondersoeksterreine daarvan) op oorsigtelike wyse aan bod stel, nie net vir die student van die leksikografie nie, maar ook vir die toenemende aantal navorsers en praktisyns uit verskillende vakgebiede wat by die uiteindelijke samestelling van woordeboeke en hulle gebruik betrokke is.

Die verskyning van die eerste deel van die ensiklopedie in 1989 is voorafgegaan deur 'n lang beplanningsfase. Die ontwerp en inhoud vir so 'n ensiklopedie is reeds in 1983 deur die redakteurs bekendgestel en verskeie leksiko-

grawe en metaleksikograwe het in die tydperk daarna aan die finale konsep help formuleer. Die resultaat is 'n omvattende, driedelige werk bestaande uit 349 artikels deur 248 outeurs.

Soos die redakteurs dit in die voorwoord stel, weerspieël die geheel noodwendig ook die voorkeure van die redakteurs ten opsigte van die temas wat behandel word, die strukturering van die artikels, die keuse van outeurs en die tale waarin die artikels geskryf is. Die meer spesifiek Wes-Europese georiënteerdheid van die geheel blyk byvoorbeeld duidelik uit die keuse van tale waarin die ensiklopedie aangebied word: met die uitsondering van die voorwoord en die uitgebreide sake- / naamregister wat in Engels, Frans en Duits is, is die afsonderlike artikels in enigeen van hierdie drie tale. Soos die redakteurs dit in die voorwoord stel, is die keuse van hierdie drie tale ook daardeur gemotiveer dat 'n groot deel van die resultate van metaleksikografiese navorsing in hierdie drie tale gepubliseer word.

Uiteraard is dit onmoontlik om in 'n resensie van hierdie aard aandag te gee aan elke faset van dié omvattende werk. In die onderstaande word daar ter oriëntering van die leser dus 'n beskrywing gegee van die opbou van die ensiklopedie as geheel en daarbinne word in meer besonderhede ingegaan op die inhoud van enkele artikels oor die hooftemas wat behandel word. Ten slotte volg 'n aantal kritiese opmerkings.

2. Algemene opbou

Die driedelige ensiklopedie bestaan uit 'n kort voorwoord (in elkeen van die drie tale), wat gevolg word deur die 349 artikels wat in 38 hoofstukke georganiseer is:

Deel 1: hoofstuk I-VII (artikel 1-100)

Deel 2: hoofstuk VII-XX (artikel 101-219)

Deel 3: hoofstuk XXI-XXXVI (artikel 220-334)

Deel 3 bevat ook 'n bibliografie van bibliografieë oor woordeboeke, 'n uitgebreide saakregister (in al drie die tale) en 'n naamregister.

Elke artikel bevat 'n kort inhoudsopgawe en word afgesluit met 'n geselekteerde bibliografie. Die artikels self wissel onderling in lengte, maar die inhoudsopgawe wat die nommering en opskrifte van die paragrawe weergee, vergemaklik die naslaan van spesifieke onderdele van enige artikel.

3. Spesifieke temas

3.1 Aspekte van die eentalige leksikografie

In deel 1 kom in hoofsaak, maar nie uitsluitlik nie, aspekte van die eentalige

leksikografie aan bod. In hoofstukke I en II word daar in die artikels gefokus op aspekte buite om die interne struktuur van woordeboeke.

3.1.1 Woordeboeke en die publiek

Die 12 artikels in hoofstuk I belig vanuit die oorkoepelende tema "Dictionaries and their Public" 'n uiteenlopende aantal aspekte van die verhouding tussen woordeboeke en die gebruikerspubliek (bv. die normatiewe en ideologiserende funksie, die rol wat woordeboeke speel in die totstandkoming en ontwikkeling van 'n standaardtaal en gebruikers se siening van die funksie van 'n woordeboek). Die hoofstuk as geheel is tematies egter iets van 'n hutspot omdat dit byvoorbeeld ook artikels bevat oor die opleiding van die leksikograaf en verskeie oor die funksie van woordeboeke — 'n tema wat weer aangesny word in hoofstuk II.

In hoofstuk II (artikel 12-25) word, soos die hoofstuktitel "Dictionaries and their Users" aandui, gefokus op die komplekse sosiologiese profiel van die verskillende soorte gebruikers van woordeboeke, maar in hoofsaak op die verskillende funksies waarvoor woordeboeke ingespan word. Daarmee kom gevolglik twee van die belangrikste veranderlikes wat die makro- en mikrostrukturele aspekte van enige woordeboek behoort te bepaal, aan bod: die beoogde teikengroep en die funksies waarvoor die woordeboek ingespan (moet kan) word.

Die hoofstuk word ingelei met artikel 12 van R.R.K. Hartmann "Sociology of the Dictionary User: Hypotheses and Empirical Studies". In artikel 16-24 word spesifieke gebruike van woordeboeke belig, byvoorbeeld hulle gebruik in linguistiese en filologiese navorsing en in vertaling en tweede- / vreemdetaal-onderrig. 'n Interessante artikel (artikel 13) is dié van Peter Kühn waarin 'n woordeboektipologie — die hooftema van hoofstuk VI e.v. — gegrond op die funksies van woordeboeke aan bod gestel word. Hierdie artikel dien dus ook as 'n inleiding en aanvulling tot die daaropvolgende artikels waarin die verskillende funksies elk afsonderlik bespreek word. Die hoofstuk word afgesluit met artikel 25 van Henri Béjoint oor die onderrig van woordeboekgebruik — 'n artikel wat as hoeksteen kan dien vir enige taalgebruikskursus op skool of op tersiêre vlak.

Hoofstuk III (artikel 26-35) dra die titel "History and Theory of Lexicography: General Aspects". Wat inhoud betref, is hierdie hoofstuk ook ietwat van 'n hutspot vir sover daaronder 'n aantal tematies uiteenlopende artikels gegroep is. Slegs die eerste drie van hierdie artikels het 'n historiese perspektief, nl. dié van F.J. Hausmann oor 'n aanloop tot die beskrywing van die geskiedenis van die metaleksikografie, dié van N.E. Osselton oor die geskiedenis van akademiese kritiek op woordeboeke en dié van Oskar Reichmann oor die geskiedenis van leksikografiese projekte in Duitsland. Gesien die feit dat daar later uitgebreid aandag gegee word aan die eentalige leksikografie van afsonderlike tale, is dié artikel van Reichmann hier ietwat misplaas.

In die res van die artikels word 'n uiteenlopende aantal metaleksikografiese kwessies behandel: die huidige status van die leksikografie en die verhouding waarin dit tot ander dissiplines staan, die onderskeid tussen die linguistiese woordeboek, ensiklopedie en die ensiklopediese woordeboek, die beginsels van die eentalige leksikografie, die metataal / terminologie van die leksikografie en die verskillende vorme wat woordeboeke vandag aanneem (gedrukte boek, mikrofiche en die elektroniese woordeboek).

3.1.2 Die makro- en mikrostrukturele kenmerke van eentalige woordeboeke

Hoofstuk IV (artikel 36-67), "Components and Structures of Dictionaries", beslaan 'n groot deel van die eerste deel, en ten regte omdat daarin aandag gegee word aan die makro- en mikrostrukturele aspekte van die eentalig-verklarende woordeboek.

Die hoofstuk word ingelei met 'n oorsigartikel (artikel 36) deur F.J. Hausmann en H.E. Wiegand oor die verskillende struktuurkomponente van eentalige woordeboeke, en dan gevolg deur drie ander (artikel 38, 38a en 39) waarin aspekte van die begrippe "makrostruktuur" en "mikrostruktuur" ontleed word. Hierdie twee strukturele begrippe is nou al goed gevestig in die metaleksikografie en hulle vorm saam met veranderlikes soos die aantal tale, teikengebruikers en funksies van woordeboeke die vernaamste parameters in terme waarvan woordeboeke individueel ontleed en tipologies van mekaar onderskei word.

In artikel 37 (ietwat misplaas tussen die eerste vyf) bring Werner Wolski die lemma en verskillende lemmatipes aan bod, en vanaf artikel 40 word daar dan sistematies aandag gegee aan alle aspekte rakende die mikrostrukturele inligting wat in eentalige woordeboeke aangegee word: ortografie, uitspraak, (fleksie)morfologie, betekenis, sintaktiese inligting, die hantering van vaste uitdrukkings, sinonieme en antonieme, homonieme en paronieme, e.s.m. Die reeks leksikografiese etikette wat in eentalige woordeboeke gebruik word, word vanaf 'n oorsigartikel (artikel 53) deur Hausmann in 'n reeks artikels bespreek. Aandag word gegee aan die gebruik van nieverbale inligting (byvoorbeeld illustrasies) en bibliografiese verwysings in artikels.

Artikel 63 tot 67a behandel aspekte van die voor- en agterwerk van woordeboeke, soos die insluiting van 'n grammatikadeel, gebruikershandleiding, ander linguistiese en ensiklopediese inligting wat nie in woordeboekartikels van die hoofdeel opgeneem is nie en die register. Wat die struktuurelemente van die eentalig-verklarende woordeboek betref, bied die ensiklopedie dus 'n omvattende behandeling. In al die artikels word daar breedvoerig gebruik gemaak van illustrasiemateriaal uit 'n verskeidenheid woordeboektypes en in verskeie van hulle word ook aandag gegee aan die funksies van elke inligtingstipe, enkoderingsformate, plasing in die woordeboek, integrasie met ander inligting / inligtingstipes en spesifieke beskrywingsprobleme wat elkeen oplewer.

Die artikels van hoofstuk V "Selected Problems of Description in the General Monolingual Dictionary" (artikel 69-90a) benader die makro- en mikrostrukturele aspekte van die eentalige woordeboek vanuit 'n ander hoek, nl. dié van die beskrywingsprobleme wat ondervind word by die saamstel van hierdie tipe woordeboek. Daar word onder andere aandag gegee aan probleme met die keuse van lemmas vir opname, die beskrywingsprobleme wat homonimie en polisemie bied, die beskrywing en hantering van spesifieke lemmatipes (bv. modale partikels), lemmas van spesifieke registers (bv. omgangswoorde) of spesifieke semantiese gebiede (bv. die beskrywing van emosiewoorde). Sake wat ook aandag kry, is die benadering van leksikografiese definisies vanuit die raamteorie, die ordening van definisies en vorme van teksverdigting.

In sekere opsigte is daar 'n mate van (m.i. onvermydelike) inhoudelike oorvleueling tussen die artikels van hoofstuk IV en V, maar in die meeste gevalle word daar in (die beste van) die artikels van hoofstuk V op geselekteerde beskrywingsprobleme en die gekose oplossings gekonsentreer. Op hierdie wyse kry die gebruiker dus ook insig in die teoretiese en praktiese oorwegings wat die spesifieke aanbieding van die makro- en mikrostrukturele inligting in woordeboeke onderlê.

By die ondersoek na enige aspek van óf die makro- óf die mikrostruktuur van die eentalige woordeboek sal die navorser die grootste voordeel uit die inligtingsaanbod in die ensiklopedie trek deur na te gaan of 'n spesifieke tema wat in hoofstuk IV aan bod kom, nie ook vanuit die oog van die beskrywingsproblematiek in hoofstuk V behandel word nie.

Die omgekeerde is ook nodig omdat sommige artikels in hoofstuk IV juis aandag gee aan die beskrywingsprobleme ten opsigte van elemente van die makro- of die mikrostruktuur van eentalige woordeboeke. 'n Voorbeeld hiervan is artikel 46 waarin veral op die beskrywingsprobleme in verband met die behandeling van fraseologiesmes (vaste uitdrukkings) gekonsentreer word.

Betekenisbeskrywing/-verklaring, byvoorbeeld, is een van die kernaangawes in eentalig-verklarende woordeboeke en 'n aspek waarmee leksikografe heelwat probleme ondervind. In die ensiklopedie kan die gebruiker 'n hele aantal artikels hieroor raadpleeg: artikel 30 van L.F. Lara oor die onderskeid tussen die linguistiese woordeboek, ensiklopedie en die ensiklopediese woordeboek, artikel 44 van H.E. Wiegand oor die leksikografiese definisie ('n hoogs tegniese en verteoretiseerde behandeling), artikel 69 van Ekkehard Zöfgen oor die hantering van polisemie, 'n hele aantal artikels wat (onder meer) handel oor die definiëring van leksikale items wat tot bepaalde funksionele of semantiese klasse behoort (vgl. die artikels in hoofstuk V) en artikel 84 van Immo Wegner waarin leksikografiese definisies vanuit die raamteorie benader word.

Al die artikels in hierdie twee hoofstukke is egter nie van gelyke gehalte nie. 'n Illustrasie van die soort "mindere" artikel wat die leser sal aantref, is artikel 71 van Günther Drosdowski oor die hantering van metaforiese uitdrukkings in die eentalige woordeboek. In die artikel word daar kortliks 'n onder-

skeid getref tussen enersyds metaforiese uitdrukkings en die probleem van hulle seleksie vir opname, en andersyds metaforiese prosesse en die neerslag daarvan in die polisemiese onderskeidings van leksikale items. Enkele voorbeelde van die wyse waarop hierdie twee aspekte in Duitse woordeboeke gehanteer word, word ontleed en die artikel word dan afgesluit met 'n lys geselekteerde bronne. Nóg in die artikel, nóg in die bronnelys vind 'n mens egter iets van die leksikografiese navorsing oor hierdie twee aspekte van metaforiek terug wat deur die baie bekende werk van G. Lakoff en M. Johnson *Metaphors we Live by* (1980) gestimuleer is. Tewens, met die uitsondering van Zgusta se *Manual of Lexicography*, word daar in die geselekteerde bronnelys slegs Duitse bronne verskaf.

3.1.3 Woordeboektipologie

Vanaf hoofstuk VI in deel 1 word 'n tema behandel wat oorloop na 'n groot deel van deel 2 toe, nl. die tipologisering van die magdom uiteenlopende woordeboeke wat op die mark beskikbaar is. In hoofstuk VI word eerstens in 'n paar artikels 'n aantal algemene aspekte van woordeboektipologieë bespreek. Die belangrikste artikel hier is artikel 91 van Hausmann waarin aandag gegee word aan die begrip "tipologie", adekwaatheidskriteria vir tipologieë, die verskillende onderskeidingskriteria waarop woordeboektipologieë berus en uiteindelik ook 'n uiteensetting van die beginsels wat in die ensiklopedie self met die tipologisering van die onderskeie soorte woordeboeke gevolg is.

In hoofstuk VII word verskillende soorte "sintagmatiese" woordeboeke behandel (bv. woordeboeke van sintaktiese patrone, kollokasies en idiomatiese uitdrukkings). Die tipologisering van woordeboeke word dan uitgebreid voortgesit in deel 2 van die ensiklopedie:

- hoofstuk VIII (artikel 101-114): paradigmatische woordeboeke (bv. onomasiologiese woordeboeke, woordeboeke van sinonieme en antonieme);
- hoofstuk IX (artikel 115-125): woordeboeke van lemmatipes wat in standaardwoordeboeke in een of ander opsig geëtiketteer word (bv. woordeboeke van argaïsmes, neologismes en leenwoorde);
- hoofstuk X (artikel 126-135): woordeboeke van ander lemmatipes as die voorafgaande (bv. woordeboeke van doeblette, morfeme en afkortings);
- hoofstuk XI (artikel 136-139): onomastiese woordeboeke;
- hoofstuk XII (artikel 140-147): woordeboeke wat spesifieke soorte inligting verskaf (bv. oor ortografie en frekwensie);
- hoofstuk XIII (artikel 148-152): aanleederswoordeboeke;
- hoofstuk XIV (artikel 153-162): woordeboeke wat inligting oor spesifieke variëteite van 'n taal bevat; en
- hoofstuk XV (artikel 163-166): woordeboeke wat op spesifieke tekste gerig is (bv. die konkordans).

Soos uit die voorgaande duidelik is, word feitlik elkeen van die bekende woordeboeksoorte aan die orde gestel. In die afsonderlike artikels word daar dan aandag gegee aan aspekte soos die makro- en mikrostrukturele kenmerke van elke tipe, hulle tipiese gebruike en teikengebruikers, en hierdie kenmerke word met voorbeelde uit 'n verskeidenheid woordeboeke van 'n bepaalde tipe geïllustreer.

Die aanleerderswoordeboek is byvoorbeeld 'n woordeboek tipe waarvoor daar die afgelope aantal jare heelwat navorsing gedoen is en waarvan verskeie die lig gesien het. Alhoewel artikel 151, "Dictionaries for Foreign Language Teaching: English", van Thomas Herbst gerig is op woordeboeke vir die aanleer van Engels, bied die artikel 'n goeie oorsig van die makro- en mikrostrukturele kenmerke van hierdie woordeboek tipe. In die artikel word daar byvoorbeeld aandag gegee aan die algemene kenmerke van die verskillende aanleerderswoordeboeke wat in die handel beskikbaar is, en dan word in meer besonderhede ingegaan op die volgende mikrostrukturele kenmerke: definisies, voorbeelde, sintaktiese inligting, illustrasies, gebruiksaantekeninge en uitspraak.

In samehang met die ander artikels in hierdie hoofstuk wat aanleerderswoordeboeke in spesifieke tale behandel, sal die gebruiker 'n goeie beeld kry van die soort variasie wat hierdie woordeboek tipe kenmerk ten opsigte van formaat, makro- en mikrostruktuur, inligtingstipes wat in die voor- en agterwerk ingesluit word, gebruik in samehang met grammatikas en die integrasie van die woordeboek by ander onderrigmateriaal.

In die voorwoord tot die ensiklopedie stel die outeurs dit duidelik dat daar nie veel aandag aan die vakleksikografie gegee is nie, hoofsaaklik vanweë die huidige (ontoereikende) stand van navorsing op hierdie gebied. Sedert die verskyning van die ensiklopedie het navorsing op hierdie gebied egter al toegeneem. Die ensiklopedie self bied vir die gebruiker wel byvoorbeeld iets meer oor die probleme met die opname en beskrywing van terminologie in die eentalig-verklarende woordeboek (vgl. bv. artikel 76 en 77 deur Walther Dieckmann en Günther Kempcke oor die politieke en vaktegniese taal onderskeidelik) en van verskillende soorte vakwoordeboeke vir die kenner en die leek. Artikel 159 deur Kurt Opitz behandel byvoorbeeld die tegniese woordeboek vir die kenner en artikel 160 deur Hartwig Kalverkämper die vakwoordeboek vir die leek. In artikel 170 skets Opitz die probleme wat in terminografiewerk met dataversameling ondervind word. In hierdie opsig bied die ensiklopedie vir belangstellendes 'n goeie oriëntering.

In hoofstuk XVI van deel 2 word daar in agt artikels onder die tema "Procedures in Lexicographical Work" in hoofsaak aandag gegee aan die rekenariserings van alle prosedures en prosesse in die saamstel en uiteindelijke produksie van 'n aantal woordeboeke. Hierdie hoofstuk kom ietwat misplaas voor, aangesien dit tematies aansluit by sommige van die aspekte wat in hoofstuk V van deel 1 oor beskrywingsprobleme handel.

3.1.4 Die eentalige leksikografie van die verskillende tale

Die res van deel 2 en 'n groot deel van deel 3 van die ensiklopedie (hoofstuk XVII tot XXXII) word gewy aan 'n bespreking van die eentalige leksikografie van die afsonderlike tale van die wêreld (bv. van die klassieke tale, feitlik al wat 'n moderne taal is en van die tale met klein gebruikersgetalle). Soos 'n mens sou kon verwag, het die seleksie van die tale (veral die uitsluiting van sekere tale) en besluite oor die presiese omvang van die beskrywing van die leksikografiewerk oor elke taal die redakteurs heelwat hoofbrekens besorg (vgl. in hierdie verband die voorwoord tot die ensiklopedie). In die meeste gevalle is die omvang van die artikels egter bepaal deur die omvang van die leksikografiewerk in 'n spesifieke taal, wat die uitgebreide aandag aan die leksikografieë van byvoorbeeld Duits, Engels en Frans sou verklaar.

Die Afrikaanse leksikografie kry in hierdie omvangryke deel van die ensiklopedie dekking in ongeveer 'n enkele bladsy, waar dit onder die groep Germaanse tale saam met die Nederlandse leksikografie aangebied word. Vanselfsprekend word daar in hierdie enkele bladsy nie veel meer as 'n kort historiese oorsig gebied en van die vernaamste woordeboeke genoem nie. Al woordeboeke wat meer uitgebreide behandeling kry, is die *Woordeboek van die Afrikaanse Taal (WAT)* en *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal (HAT)*. Vir verdere inligting oor die woordeboeke wat in meertalige lande vir elkeen van die tale bestaan, sal die gebruiker sy weg moet vind met behulp van die saakregister.

3.2 Twee- / meertalige leksikografie

Die twee-/meertalige leksikografie is 'n navorsingsterrein wat die afgelope aantal jare 'n sentrale plek in leksikografiese navorsing ingeneem het. In die ensiklopedie begin hierdie tema met hoofstuk XXXIII, waarin aandag gegee word aan die beginsels en komponente van die twee-/meertalige leksikografie. Soos in die geval van die ander temas, word ook hierdie een ingelei met 'n oorsigartikel waarin algemene aspekte van die teikengroepe en funksies van hierdie soort woordeboeke geskets word (vgl. artikel 285 "Principles of Bilingual Lexicography" deur Hans-Peder Kromann, Theis Rüber en Poul Rosbach). In ooreenstemming met die behandeling van die eentalig-verklarende woordeboek, word dit dan opgevolg deur 'n aantal artikels waarin spesifieke aspekte van die makro- en die mikrostruktuur van hierdie woordeboektype in meer besonderhede bespreek word (vgl. in hierdie verband veral artikel 286 van Hausmann, wat van 'n uitgebreide bronnelys voorsien is en besonder bruikbaar is, nie net as oriëntering nie, maar ook vir verdere navorsing).

Artikels waarin in meer besonderhede op die mikrostrukturele elemente van hierdie woordeboektype ingegaan word, is artikel 287 tot 292. Aspekte wat aandag kry, is onder meer grammatiese konstruksies, kollokasies, die gebruik van voorbeelde, die aangee van paradigmitiese semantiese relasies en die gebruik van etikette.

Van die vernaamste beskrywingsprobleme wat met die saamstel van twee-/meertalige woordeboeke ervaar word, is die onderwerp van hoofstuk XXXIV. Die probleme wat van artikel 293 tot 302 behandel word, is onder meer die volgende: dataversameling en strukturering, lemmatisering, ekwivalensieverhoudinge, grammatiese en leksikale kategorisering, die mikrostrukturele organisasie van 'n woordeboekartikel, vorme van teksverdigting, die kontrastiewe linguistiek as uitgangspunt vir tweetalige leksikografie, die metataal wat gebruik word, die probleme wat kulturele verskille tussen tale oplewer en die beskrywing van pidgin- en kreoolse tale.

In ooreenstemming met die opbou van die hoofstukke en artikels oor die eentalige leksikografie, word hierdie beskrywingsprobleme gevolg deur 'n bespreking van die verskillende soorte twee-/meertalige woordeboeke. Hausmann gee in artikel 303 kortliks 'n tipologie, en dié word gevolg deur 'n bespreking van spesifieke woordeboeksoorte: die "dictionary of false friends", tweetalige aanleerderwoordeboeke en die reiswoordeboek.

Artikel 306 oor meertalige woordeboeke en die probleme wat hulle oplewer, lei as 't ware 'n nuwe subtema in. In hierdie omvangryke artikel deur Günther Haensch word daar 'n historiese skets van die ontwikkeling van hierdie woordeboektype verskaf, en dan word kortliks ingegaan op die funksies en makro- en mikrostrukturele kenmerke daarvan. Die probleme wat die gebrek aan (direkte) ekwivalensie tussen meerdere tale vir die leksikograaf lewer, word ook kortliks aangespreek. Die artikel is van 'n uitgebreide bronnelys voorsien wat verdere navorsing oor hierdie woordeboektype sal vergemaklik.

Dieselfde soort behandeling (vgl. artikel 307 ook deur Haensch) word van die tweetalige vakwoordeboek verskaf, alhoewel daar nie in soveel besonderhede as in die geval van die meertalige woordeboek ingegaan word nie.

Die tweetalige leksikografie van spesifieke tale is die onderwerp van die artikels van hoofstuk XXXVI (artikel 308 tot 328). Meestal word daar in hierdie artikels 'n kort historiese skets van die ontwikkeling van die tweetalige leksikografie van die betrokke taal verskaf en spesifieke woordeboeke na hulle funksies, vertaalrigting en makro- en mikrostrukturele kenmerke bespreek. Saam met die artikels van hoofstuk XVII tot XXXII oor die eentalige leksikografie van die afsonderlike tale, sal die gebruiker van die ensiklopedie 'n omvattende beeld van die stand van die leksikografie in enige van die bespreekte tale kan rekonstrueer.

Die artikelreeks van die ensiklopedie word afgesluit met hoofstuk XXXVI bestaande uit 'n aantal artikels oor woordeboeke van hulptale (bv. vir die dowes) en ander kommunikasiesistelsels.

4. Slotsom

Uit die voorgaande behoort dit duidelik te blyk dat die ensiklopedie, met die uitsondering van die navorsing oor woordeboekkritiek, vir die leser 'n baie

goeie oorsig oor die belangrikste aspekte van metaleksikografiese navorsing bied. Soos 'n mens van 'n vakensiklopedie kan verwag, is die meeste artikels daarop gemik om die leser (leek, student, navorser) ten opsigte van die ver naamste navorsing te oriënteer, probleme te identifiseer en leemtes aan te dui. Met die uitgebreide bronnelyste aan die einde van elke artikel word die navorser se behoeftes ook aangespreek, vir sover dit hom / haar leiding vir verdere navorsing verskaf.

Soos reeds vermeld, is al die artikels nie van gelyke gehalte nie — iets wat verstaanbaar is as die hoeveelheid skrywers in ag geneem word wat by die projek betrokke was. Sommige van die artikels is niks meer as 'n oppervlakkige verkenning van 'n tema nie, in welke geval die inligtingsoeker noodwendig die genoemde werke in die bronnelys by elke artikel en die bronnelys aan die einde van die ensiklopedie sal moet raadpleeg.

'n Opvallende eienskap van die ensiklopedie is die bydrae van twee van die redakteurs, nl. Hausmann en Wiegand. Nie net het hulle self 'n hele aantal van die artikels geskryf nie, maar ook in talle van die artikels, in die besonder dié in Duits, vorm hulle metaleksikografiese beskouings die sentrale uitgangspunt by die bespreking van die makro- en mikrostrukturele aspekte van die eentalige en die twee-/meertalige woordeboeke.

Die drietalige benadering wat gevolg word, sal vir talle Suid-Afrikaanse gebruikers van die ensiklopedie probleme oplewer omdat Duits en Frans vir die meeste nie 'n tweede of derde taal is nie. Dit is egter wel so dat van die inleidende artikels tot die verskillende temas in Engels is en dat die gebruiker via die verwysings na Engelse bronne in die artikels wat in Frans en Duits is, verdere opleeswerk sou kon doen.

'n Besonder hinderlike aspek van die organisasie van die ensiklopedie is die feit dat twee van die hooftemas in een deel begin en dan in 'n ander voortgesit word. Dit dwing die voornemende koper om al drie die dele aan te skaf ('n stewige uitgawe). Dit sou miskien sinvoller gewees het om alle metaleksikografiese aspekte rakende die eentalige leksikografie (insluitende die bespreking van spesifieke beskrywingsprobleme) in een deel af te handel en om 'n tweede te wy aan die twee-/meertalige leksikografie (met heelwat verdere uitdieping van die tema as wat tans die geval is). Die derde deel sou dan gewy kon gewees het aan 'n oorsig van die een- en twee-/meertalige leksikografie van die afsonderlike tale. So 'n organisasie sou dit moontlik maak om die eerste twee dele as handboeke vir studente te kon gebruik (veral ook as al die artikels in Engels is). In die huidige formaat, en veral vanweë die prys, sal min leksikografe, studente en navorsers hierdie werk self kan bekostig.

Sowel die praktiese as die teoretiese leksikografie is vandag' vinnig ontwikkelende gebiede, wat onvermydelik inhou dat die ensiklopedie voortdurend bygewerk sal moet word. Dit geld nie net die bronnelyste nie, maar ook die navorsingsgebiede wat die afgelope aantal jare besondere aandag geniet het. Voorbeelde hiervan is die massa literatuur oor navorsing oor en gebruik van die rekenaar in die leksikografiepraktyk, die ontwerp en saamstel van

leksika in elektroniese formaat, die integrasie van leksika met teksmateriaal (veral onderrigmateriaal), die gebruik van hiperteks en die multimediategnologie en veral die ontginning van groot korpusse en die insigte van die korpuslinguïstiek. In Europa is daar byvoorbeeld ook groot navorsingsprojekte die afgelope aantal jare geloods waarvoor nie in die ensiklopedie gerapporteer word nie.

Hierdie punte van kritiek neem egter nie weg dat die ensiklopedie as 'n vakensiklopedie vir die grootste deel in sy doel slaag nie, nl. om die leek, student en navorser op die gebied van die leksikografie te oriënteer en om hom / haar, veral ook via die uitgebreide bronnelyste, die rigting vir 'n diepere verkenning te wys. Vir enige studie van die metaleksikografie is hierdie 'n onmisbare bron van inligting.

Piet Swanepoel
Departement Afrikaans
Unisa
Suid-Afrika